

УДК 343.9.01

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1202284>

Я.О. КАЛИНОВСЬКА,

докторант Харківського національного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, м. Харків, Україна

СУЧАСНІ ВИДИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЗАГАЛЬНОКРИМІНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTI

YA.O. KALINOVSKAYA,

Doctoral Candidate, Kharkiv National University of Internal Affairs,
Ph.D. in Law, Kharkiv, Ukraine

MODERN TYPES OF ORGANIZED CRIME OF GENERAL-PURPOSE ORIENTATION

Сучасна кримінальна обстановка в Україні характеризується наявністю такого явища як організована злочинність. Вказане явище все більше охоплює різноманітні сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від вчинення «звичайних» злочинів до вчинення високо латентних, професійних та ретельно замаскованих. У той же час, аналіз емпіричного матеріалу дозволяє стверджувати, що найбільш розповсюдженим в Україні видом організованої злочинності є організована злочинність загальнокримінальної спрямованості, яка пов'язана із вчиненням злочинів: проти життя та здоров'я особи, власності, суспільства та моралі, статевої свободи та статевої недоторканості тощо. Однак, аналізуючи та узагальнюючи матеріали оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень, зроблено висновки, що всі організовані групи та злочинні організації за певними подібними факторами та чинниками можна звести у певні групи.

Серед вітчизняних науковців у сфері ОРД різні аспекти протидії організованим злочинностям досліджували такі вчені, як: О.М. Бандурка, С.М. Гусаров, В.Д. Гвоздецький, О.Г. Кальман, М.В. Корнієнко, О.М. Литвинов, Є.К. Марчук, В.Т. Нор, Р.Л. Степанюк, В.Б. Харченко, О.Ю. Шостко та інші науковці. Сучасна теорія оперативно-розшукової діяльності налічує чимало цікавих та ґрунтовних праць, присвячених окресленій тематиці, авторами яких є: Л.Ф. Гула, В.І. Василичук, О.Ф. Долженков, А.М. Кислий, О.І. Козаченко, В.В. Лисенко, Д.І. Никифорчук, В.Д. Пчолкін, В.В. Шендрік, О.М. Юрченко, О.О. Юхно та ін. Проте, незважаючи на значний науковий внесок зазначених учених у розроблення вказаної тематики, на жаль, не повністю залишається дослідження питання сучасної класифікації організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості, що і є метою статті.

Аналіз фахової юридичної літератури показав, що питання диференціації організованої злочинності останніми роками перебуває в центрі уваги науковців у сфері кримінології, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності. Так, на сьогодні існує доволі велика кількість запропонованих вітчизняними та зарубіжними вченими різнопланових класифікацій організованої злочинності, в тому числі й загальнокримінальної спрямованості. Зокрема, аналізуючи юридичну літературу, можна дійти висновку, що найбільш розповсюдженими критеріями класифікації організованих злочинних угруповань є наступні:

- 1) за кримінально-правовою ознакою;
- 2) за характером складу учасників злочинних угруповань;
- 3) за географічною ознакою функціонування злочинних груп та організацій;
- 4) за рівнем наявних корумпованих зв'язків злочинних угруповань;
- 5) за єдністю мотивів вчинення злочинів;
- 6) за структурою злочинних груп та організацій;
- 7) за етнічними, моральними та іншими ознаками членів організованих груп та організацій;
- 8) в залежності від мети та кінцевої цілі виникнення та функціонування злочинних груп та організацій;
- 9) за наявністю легального «фіктивного» виду діяльності організованих груп та організацій як способу прикриття злочинної діяльності злочинних угруповань [1–3].

Наведемо декілька прикладів таких класифікацій. Так, наприклад, Е.В. Федосов пропонує класифікувати організовану злочинність у залежності від Закону України від 30.06.1993 року

«Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та кримінального законодавства, обґрунтовуючи це тим, що вказана галузь законодавства є провідною у правовому забезпеченні протидії організованим злочинностям, тобто класифікацію злочинних угруповань за кримінально-правовими ознаками [4]. Зокрема, вчений визначає, що кримінальне законодавство дозволяє виділити наступні типи організованих злочинних угруповань:

- 1) організована група;
- 2) сутенерська організована група, яка забезпечує діяльність з надання сексуальних послуг особами чоловічої та жіночої статі з метою отримання прибутків (ч.4 ст.303 КК України);
- 3) організована група, створена у виправній установі з метою тероризування засуджених або нападу на адміністрацію (ст.392 КК України);
- 4) банда (ст.257 КК України);
- 5) не передбачене законом воєнізоване або збройне формування (ст.260 КК України);
- 6) група, діяльність якої здійснюється під приводом проповідування релігійних віровчень чи виконання релігійних обрядів і поєднана із заподіянням шкоди здоров'ю людей або статевою розпущістю (ст.181 КК України);
- 7) терористична група чи терористична організація (ч.4 ст.258 КК України);
- 8) злочинна організація (ст.255 КК України);
- 9) транснаціональна організація, яка займається порушенням встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, вилученням у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації або незаконною торгівлею органами або тканинами людини (ч.5 ст.143 КК України) [4].

Разом із цим, Е.В. Федосов додатково пропонує класифікувати організовану злочинність ще за характером складу їх учасників. За цим критерієм останній виділяє такі види злочинних угруповань, як:

- 1) підлітково-молодіжні (екстремістської спрямованості);
- 2) традиційні «злочинські»;
- 3) ситуативно-кримінальні;
- 4) «екстремістські» кримінальні;
- 5) змішані [4].

В той же час, фахівці у сфері кримінології пропонують диференціювати організовану злочинність на такі наступні види:

- 1) за географією поширеності:
 - локальні (діють в межах одного району міста, одного міста або одного об'єкту економічної

інфраструктури: в межах, наприклад, ринку, підприємства);

- регіональні (діють в межах області або району області);
- міжрегіональні (діють в межах території декількох областей або регіонів);
- національні (діють на території переважної більшості областей (територіальних одиниць) країни [5];
- транснаціональні (діють на території декількох країн світу);

2) за характером виникнення:

- сімейно-кланові (злочинні групи та організації, що створюються на підставі сімейного або кланового споріднення учасників, їх родинних стосунків, наприклад, сімейні стосунки у італо-американських співтовариствах: «сім'я» Бонано, «сім'я» Гамбіно тощо);
- дозвоільно-побутові (злочинні групи та організації, що пов'язано спільними побутовими стосунками, наприклад, сусідськими стосунками, спільним проведенням вільного часу тощо) [5];
- злочинні групи та організації навчального середовища (злочинні групи та організації, що виникають під час спільного навчання на підставі загальних, зокрема, професійних інтересів);
- злочинні групи та організації спортивного середовища (злочинні групи та організації, що включають осіб, пов'язаних спільною спортивною діяльністю: спільні тренування, приналежність до спортивних клубів, наприклад, довгопрудненські злочинні угруповання колишніх боксерів та борців з Підмосков'я, що виникли у Берліні та інших європейських столицях) [5];
- злочинні групи та організації пенітенціарного середовища (злочинні групи та організації, що діють у місцях відбування кримінального покарання, створені, зокрема з метою нападів на адміністрацію або тероризування засуджених. Наприклад, створене у 1999 р. угруповання «злочин у законі» Володимира Москальчука та кличкою «Макен», діяло у багатьох пенітенціарних установах Молдови та займалося шантажами та вимаганнями серед ув'язнених);
- злочинні групи та організації службово-трудового середовища (злочинні групи та організації, що створюються в ході спільної праці або служби. Для них, як правило, характерно вчинення окремих господарських злочинів, пов'язаних з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, банкрутствами, рейдерством тощо);
- злочинні групи та організації (для них характерна схильність до крайніх поглядів та заходів у вирішенні проблем соціального, політичного,

правового, економічного, екологічного, національного характеру неприйнятними для суспільства способами, засобами та методами, тобто злочинним шляхом. До таких угруповань відносять: економічний, екологічний, національний, релігійний, молодіжний, духовний екстремізм) тощо [5].

Разом із цим, російський вчений Г.Г. Шиханцов вказує, що існує типологія традиційних злочинних груп, в залежності від взаємозв'язків суб'єктів злочинних груп та організацій, виділяючи при цьому такі види:

- проста організована злочинна група;
- структурна (складна) організована група;
- організоване злочинне угруповання;
- бандитське формування;
- злочинна організація (спільнота);
- мафія, кооперація професійних злочинних лідерів («злочодів в законі») [6].

В той же час відмітимо, що не лише науковці здійснювали спроби класифікувати організовану злочинність. Так, наприклад, експерти ООН також розділяють злочинні групи та організації на кілька видів, серед яких такі:

1. Мафіозні родини, що існують за принципом ієрархії. Вони мають свої внутрішні правила життя, норми поведінки й відрізняються більшою кількістю протиправних дій.

2. Професіонали. Члени таких організацій поєднуються з метою виконання певного злочинного задуму. Організації такого роду непостійні й не мають такої твердої структури, як організації першого виду. До групи професіоналів відносять фальшивомонетників, формування, що займаються крадіжками автомобілів, вимаганням і т.д. Склад професійної злочинної організації може постійно мінятися і її члени можуть брати участь у різних однотипних злочинних підприємствах.

3. Організовані групи, що контролюють певні території.

а) за сферами прояву: ОЗУ у сфері економіки; ОЗУ у сфері управління; ОЗУ у соціальній сфері;

б) за особливостями злочинні формування бувають: побудовані на професійній основі й без такої; з використанням посадових можливостей членів організованої злочинної групи й без таких можливостей; ті, що мають корумповані й інші зв'язки, що відрізняють організовану злочинну діяльність та не мають їх [8].

На нашу думку, всі вказані класифікації мають право на існування, однак враховуючи реалії сьогодення, можна зробити умовивід, що вони доволі загальні, звужені, не повністю відображають сучасну оперативну обстановку та цікаві

в більшій мірі виключно як теоретичні здобутки. Однак, спільним для всіх вказаних класифікацій є те, що вчені намагались класифікувати злочинні групи та організації, відштовхуючись від певних спільних рис або чинників.

Отже, аналізуючи сучасну кримінальну обстановку, результати аналізу кримінальних проваджень та оперативно-розшукових справ, результати опитування практичних працівників оперативних підрозділів Національної поліції України та інший емпіричний матеріал, можна дійти висновку, що сьогодні в Україні організовану злочинність можна диференціювати наступним чином:

- 1) в залежності від виду злочинної діяльності:
 - вчиняють лише злочини загальнокримінальної спрямованості;
 - вчиняють з однаковою частотою злочини як загальнокримінальної спрямованості, так й інші види злочинів (економічні, екологічні тощо);
 - вчиняють злочини загальнокримінальної спрямованості лише як продовження чи закінчення «основних» злочинів іншої направленості;
- 2) в залежності від мети вчинення злочину:
 - вчиняють злочини виключно заради отримання прибутку;
 - вчиняють злочини через інші мотиви – помста, розпалення національної ворожнечі;
- 3) в залежності рівня вчинення злочинної діяльності:
 - вчиняють злочини виключно на професійному рівні та заказні;
 - вчиняють злочини як на професійній основі так і без попередньої підготовки та навичок;
 - вчиняють виключно побутові злочини;
- 4) в залежності від використання під час вчинення злочинної діяльності різного роду зброї:
 - використовують вогнепальну зброю та вибухові речовини;
 - використовують виключно холодну зброю;
 - не використовують зброю;
- 5) за кількісним показником:
 - у кількості до 3 осіб;
 - у кількості від 3 до 10 осіб;
 - у кількості від 10 до 20 осіб;
 - у кількості більше 20 осіб;
- 6) за розгалуженістю:
 - одноцентрові (існує лише 1 угруповання);
 - 2 та більше угруповань, що входять до складу одного;
- 7) за характером відносин між членами злочинних груп та організацій:
 - злочинні групи та організації, що створені на підставі родинних стосунків;

– злочинні групи та організації, що створені на підставі ідеологічних, расових, етнічних чи інших спільних поглядів;

– злочинні групи та організації, що створені у зв'язку із знайомством чи проведенням спільного часу в місцях із обмеженим колом осіб (місця позбавлення волі, зона проведення Антитерористичної операції тощо);

8) за наявністю та рівнем корумпованих зв'язків:

– злочинні групи та організації, що мають добре налагоджені корумповані зв'язки або членами таких груп є високопосадовці;

– злочинні групи та організації, що не мають постійних налагоджених корумпованих зв'язків та використовують лише одноразові знайомства;

– злочинні групи та організації, що не мають зовсім корумпованих зв'язків.

Отже, зазначимо, що в сучасній кримінальній обстановці в Україні можна виділити декілька різних критеріїв класифікації організованої злочинності, при цьому емпіричні дані свідчать, що в більшості випадків кожна організована група загальнокримінальної спрямованості відноситься одночасно до декількох видів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ганжа О. О. Протидія оперативними підрозділами ОВС України діяльності організованих груп, які готують вчинення крадіжок із квартир громадян : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Х., 2014. 225 с.
2. Шамота М. В. Виявлення та розслідування вимагаль, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 20 с.
3. Мельничук Т. В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Одеса, 2009. 20 с.
4. Федосов Е. В. Узагальнена класифікація організованих злочинних угруповань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 1. С. 93–102.
5. Кримінологія: питання та відповіді. URL: <http://pidruchniki.com/81540/pravo/kriminologiya>.
6. Шиханцов Г. Г. Юридическая психология. URL: <http://yurpsy.com/files/ucheb/shihan/08.htm>.
7. Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності : від 21.07.1997. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_786.

REFERENCES

1. Hanzha, O. O. (2014). *Protydiya operatyvnyy pidrozdilamy OVS Ukrayiny diyal'nosti orhanizovanykh hrup, yaki hotuyut' vchynennya kradizhok iz kvartyr hromadyan* [Opposition by the operational units of the Ukrainian Defense Forces of the activities of organized groups preparing to commit theft from citizens' apartments]. Kandydats'ka dysertatsiya (12.00.09). Kharkiv (in Ukr.).
2. Shamota, M. V. (2016). *Vyyavlennya ta rozsliduvannya vymahan', shcho vchynyayut'sya orhanizovanyy zlochyyny uhrupovannyamy* [Detection and investigation of extortion by organized criminal groups]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (12.00.09). Odessa (in Ukr.).
3. Mel'nychuk, T. V. (2009). *Orhanizovani formy zlochyynnoi diyal'nosti u zovnishn'oekonomichniy sferi: kryminolohichne doslidzhennya* [Organized forms of criminal activity in the foreign economic sphere: criminological research]. Kandydats'ka dysertatsiya thesis (12.00.08). Odessa (in Ukr.).
4. Fedosov, E. V. (2013). *Uzahal'nena klasyfikatsiya orhanizovanykh zlochyynykh uhrupovan'* [Generalized classification of organized criminal groups]. *Borot'ba z orhanizovanoyu zlochyynnistyu i koruptsiyeyu (teoriya i praktyka)*, (1). 93–102 (in Ukr.).
5. Kryminolohiya: pytannya ta vidpovidi [Criminology: questions and answers]. Retrieved from: <http://pidruchniki.com/81540/pravo/kriminologiya> (in Ukr.).
6. Shikhantsov, G. G. *Yuridicheskaya psikhologiya* [Legal Psychology]. Retrieved from: <http://yurpsy.com/files/ucheb/shihan/08.htm> (in Ukr.).
7. *Ramkova Konventsia Orhanizatsiyi Ob'yednanykh Natsiy proty orhanizovanoi zlochyynnosti* [United Nations Framework Convention Against Organized Crime]. (21.07.1997). Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_786 (in Ukr.).

Надійшла 21.11.2017

Калиновська Я. О. Сучасні види організованої злочинності загальнокримінальної спрямованості. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 5. С. 164–168. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_25.pdf

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1202284>

Визначено найбільш розповсюджені критерії класифікації організованих злочинних угруповань запропоновані фахівцями у сфері оперативно-розшукової діяльності та кримінології. Зазначено, що спільним для всіх вказаних класифікацій є те, що вчені намагались класифікувати злочинні групи та організації, відштовхуючись від певних спільних рис або чинників. Запропоновано авторську диференціацію сучасної організованої злочинності.

Ключові слова: організована злочинність загальнокримінальної спрямованості, оперативно-розшукова протидія, класифікація

Калиновская Я.А. Современные виды организованной преступности общеуголовной направленности

Определены наиболее распространенные критерии классификации организованных преступных группировок предложены специалистами в сфере оперативно-розыскной деятельности и криминологии. Отмечено, что общим для всех указанных классификаций является то, что ученые пытались классифицировать преступные группы и организации, отталкиваясь от определенных общих черт или факторов. Предложена авторская дифференциация современной организованной преступности.

Ключевые слова: организованная преступность общеуголовной направленности, оперативно-розыскная противодействие, классификация

Kalinovskaya Ya.O. Modern Types of Organized Crime of General-Purpose Orientation

The question of differentiation of organized crime in recent years is at the center of attention of scientists in the field of criminology, forensics and operative and investigative activities. There is a fairly large number of different types of organized crime offered by domestic and foreign scholars, including general-purpose orientations. The most widespread criteria for classification of organized criminal groups proposed by specialists in the field of operational and investigative activities and criminology are determined. It is noted that scholars do not deny attempts to classify organized crime and are offered by UN experts who divide crime groups and organizations into several types.

It is determined that all of these classifications have the right to exist, but taking into account the realities of the present one, one can make an inference that they are rather general, narrowed, do not fully reflect the modern operational environment and are of interest to a greater extent solely as theoretical achievements. It is noted that the common classification for all of these is that scientists have tried to classify criminal groups and organizations based on certain common features or factors.

The author proposes the differentiation of modern organized crime. It is noted that in most cases, each detected organized group of general-purpose orientation refers simultaneously to several types.

Key words: organized crime of general-purpose orientation, operative-search resistance, classification